

فصلنامه علمی-پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)
سال چهارم، شماره چهارم، (پیاپی ۱۵)، زمستان ۱۳۹۳
تاریخ وصول: ۱۳۹۳/۴/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۹/۱
صص: ۱۲۹-۱۵۶

ارزیابی و تحلیل احساس امنیت روستاییان نواحی مرزی (مطالعه موردی: استان ایلام)

علیرضا دربان آستانه^۱

۱- استادیار دانشکده جغرافیا دانشگاه تهران و عضو قطب علمی برنامه‌ریزی روستایی

چکیده

به عقیده کارشناسان، وجود امنیت در یک جامعه به همان اندازه مهم است که احساس امنیت در آن جامعه و چه بسا احساس امنیت در جامعه مهم‌تر از وجود امنیت است؛ چرا که واکنش‌های فرد در جامعه بستگی به میزان دریافت و ادراک او از امنیت دارد. این مهم در نواحی مرزی و به خصوص سکونتگاه‌های روستایی که قطب تولید غذایی و در عین حال ریشه‌های استحکام آمایش سرزمین محسوب می‌شوند اهمیت ویژه‌ای دارد. هدف مطالعه حاضر ارزیابی و تحلیل احساس امنیت روستاییان نواحی مرزی در استان ایلام می‌باشد. روش تحقیق در این مطالعه، پیمایشی و داده‌های مورد نیاز از ۱۲۳۰ نفر در ۵۲۵ روستای استان در سال ۱۳۹۰ با استفاده از پرسشنامه گردآوری شد. روایی صوری پرسشنامه با کمک صاحب‌نظران و یک مرحله پیش‌آزمون مورد بررسی قرار گرفت و پایایی مقیاس‌های پرسشنامه با استفاده از آزمون کرونباخ آلفا در حد خوب مورد تایید قرار گرفت. به منظور ارزیابی و تحلیل احساس امنیت از روش‌های آمار فضایی شامل آماره موران و I^* ، روش کریجینگ و برای تبیین متغیر وابسته از تحلیل‌های همبستگی دو متغیره و تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شد. نتایج تحقیق نشان داد احساس امنیت روستاییان در سطح استان با میانگین ۲/۴۸ در حد متوسط و پایین می‌باشد. نتایج تجزیه واریانس یک طرفه نیز حاکی از عدم اختلاف معنی‌دار بین شهرستان‌های استان می‌باشد. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه نیز نشان داد متغیرهای شاخص برخورداری، عملکرد رسانه (رادیو)، تجربه غیر مستقیم جرم، جمعیت روستا، اعتماد روستاییان به دولت، درصد اجرای طرح هادی و عملکرد پلیس مهم‌ترین عوامل موثر بر احساس امنیت روستاییان می‌باشند.

واژه های کلیدی: احساس امنیت، محیط کالبدی، نواحی مرزی استان ایلام، تکنیک کریجینگ، شاخص موران و گیتس

بیان مسئله

انسان برای تسلط بر طبیعت، فرار از ناامنی و تهدید، تأمین نیازهای اساسی خود و برای دستیابی به امنیت و احساس ایمنی، زندگی اجتماعی را برگزید. وانگهی به موازات گسترش اجتماعات و با پیچیده‌تر شدن تعاملات اجتماعی، وارد روابط گوناگونی شد که عرصه‌های زندگی را تحت عناوین اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و... از هم متمایز کرده و امنیت او را تحت‌الشعاع قرار داد. بدین ترتیب، بشر با تجمع و تشکیل جامعه، بستری نو برای تهدید امنیت خود فراهم آورد که از زندگی جمعی او ناشی می‌شد؛ او که برای فرار از ناامنی و دستیابی به احساس امنیت، جامعه را تشکیل داده بود، به زودی دریافت که این بار امنیت نه تنها از سوی طبیعت و عوامل طبیعی، بلکه از سوی انسان‌ها و عوامل گوناگون اجتماعی، اقتصادی و سیاسی نیز تهدید می‌شود (نبوی و همکاران، ۱۳۸۹؛ ۷۴).

با گسترده و پیچیده‌تر شدن لایه‌های زندگی، امنیت نیز به طبع آن مفهوم پیچیده‌تری پیدا کرده است. امنیت مفهومی است متشکل از دو بعد ذهنی و عینی است. از بعد عینی، امنیت اجتماعی به معنای ایجاد شرایط و موقعیت ایمن برای افراد جامعه و از بعد ذهنی، به معنای احساس امنیت می‌باشد. بر این اساس امنیت، ارتباط مستقیمی با ذهنیت و ادراک مردم دارد. اگر مردم جامعه‌ای احساس کنند که پدیده امنیت کمرنگ شده و یا کاهش یافته است، ممکن است در مرحله اول آن را فقط به عنوان یک واقعیت ذهنی تلقی کنند، اما در مرحله بعد و به نحو ناخودآگاه به عنوان پدیده‌ای بیرونی تجلی خواهد یافت (نبوی و همکاران، ۱۳۸۹؛ ۷۷). به عبارت دیگر احساس امنیت، فرآیند روانی- اجتماعی ناشی از افکار عمومی و نگرش جامعه به امنیت و درک هر فردی از شرایط اجتماعی است. بر این اساس شکل‌گیری احساس امنیت از لحاظ روان‌شناختی معطوف به شرایط اجتماع، کنش‌ها و حوادث آن از یک سو و از سوی دیگر نوع برداشت و سطوح ادراکی در ساختار فرهنگی است (بمانیان، ۱۳۸۸؛ ۲۵).

به عقیده بسیاری از کارشناسان، وجود امنیت در یک جامعه به همان اندازه مهم است که احساس امنیت در آن جامعه و چه بسا احساس امنیت در جامعه مهم‌تر از وجود امنیت است؛ چرا که واکنش‌های فرد در جامعه بستگی به میزان دریافت و ادراک او از امنیت دارد. بر این اساس تا زمانی که از نظر فرد، امنیت در جامعه وجود نداشته باشد، احساس امنیت نیز نخواهد کرد (نوروزی و فولادی سپهر، ۱۳۸۸؛ ۱۳۲). اگر مردم، فضایی را به دلیل عدم راحتی و یا ترس استفاده نکنند، عرصه عمومی از بین می‌رود و ترس یا احساس ناامنی، یکی از مهم‌ترین عوامل تهدید کننده حضور مردم در فضاهای عمومی است (زنگی آبادی، زنگنه، ۱۳۹۰). ناامنی مکان‌ها و فضاهای عمومی، نشاط و سلامتی را در زندگی روزمره مختل می‌کند و با ایجاد مانع بر سر راه رشد فرهنگی و مشارکت عمومی، هزینه‌های زیادی را بر جامعه تحمیل می‌نماید (کارمونا^۱، ۲۰۰۳؛ ۱۱۹).

ترس و ناامنی در طی زمان تأثیرات مخرب و منفی بر کیفیت زندگی دارد و منجر به مراقبت و محافظت غیر ضروری مردم از خودشان شده و آن‌ها را از فعالیت‌های اجتماعی می‌دارد و سطح بی‌اعتمادی به دیگران را افزایش می‌دهد و در نهایت باعث کاهش و رکود کارکردهای اقتصادی و اجتماعی جامعه می‌شود (دانگس^۱، ۲۰۰۰؛ ۵۹۷).

استان ایلام یکی از استان‌های مرزی کشور است که در دوران جنگ تحمیلی، شهرها و روستاهای آن متحمل خسارت‌های زیادی شده‌اند. مرز طولانی این استان با کشور عراق و وجود بازارهای مناسب در کشور همسایه و نیز مسیر پرتردد کاروان‌های زیارتی کشور به عتبات عالیات، فرصت ارزشمندی را برای رونق مجدد اقتصاد و سرمایه‌گذاری در این استان فراهم آورده است. هرچند شاخص‌های امنیتی این استان نسبت به سایر استان‌ها، در وضعیت نامناسب و یا بحرانی نیست (جربانی، ۱۳۸۹؛ ۱۰۶-۱۰۷-نورایی و صیدی، ۱۳۸۹؛ ۱۰۶)، اما احساس امنیت می‌تواند موفقیت طرح‌های توسعه و جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی را با مشکل جدی مواجه نماید. روستاها به مثابه یک موقعیت زیستی که دربردارنده حجم متراکمی از افراد گوناگون است در صورتی قادر به ایفای کارکردهای ویژه خود خواهند بود که امنیت در نزد ساکنان آن در حد قابل قبولی ارزیابی شود. به همین دلیل بعد از گذشت بیش از دو دهه از پایان جنگ تحمیلی، در این مطالعه سعی شد، احساس امنیت روستاییان با استفاده از تکنیک‌های آمار فضایی مورد بررسی قرار گیرد و به منظور تقویت احساس امنیت، عوامل موثر بر آن شناسایی شوند. بر این اساس هدف مطالعه حاضر ارزیابی و پهنه بندی احساس امنیت روستاییان استان ایلام و بررسی عوامل موثر بر آن می‌باشد.

مبانی نظری

مفهوم امنیت

ریشه امنیت از زبان عربی گرفته شده و تقریباً با مفهومی یکسان در زبان فارسی مورد استفاده قرار می‌گیرد. امنیت از کلمه «امن» به معنی آرامش یافتن، بیمناک نبودن و نترسیدن است و در فرهنگ معین به معنی ایمن شدن و در امان بودن تعریف شده است. امنیت مصونیت از تصرف و تعرض اجباری بدون رضایت است. در مورد افراد به معنی نداشتن هراس و بیم به آزادی‌های مشروع می‌باشد (مدیری، ۱۳۸۹؛ ۱۴). در فرهنگ آکسفورد امنیت^۲، شرایطی که در آن یک موجود در معرض خطر نبوده یا از خطر محافظت شود، تعریف شده است (پوریان، ۱۳۸۹، ۱۶۷). گیدنز امنیت را موقعیتی می‌داند که در آن با یک رشته خطرهای خاص مقابله یا به حداقل رسانده شده باشد. او احساس امنیت را میزان آسودگی و آرامش مردم در خانه‌های خود و یا قدم زدن در کوچه و خیابان شهر در طول شبانه روز بدون احساس ترس تعریف می‌کند (شاه آبادی و ترکان، ۱۳۹۰؛ ۱۳۴).

از سوی دیگر می‌بایست میان ترس و خطر، یا احساس امنیت کردن و در امان بودن تفاوت قائل شد. از نظر علمی درک اثرات جرم، یعنی ترس از وقوع جرم به اندازه خود آن، یعنی خطرهای آماری حاصل از وقوع جرم اهمیت دارد. واکنش نسبت به ترس از قربانی شدن، باعث می‌شود که بسیاری از مردم، از خطرات دوری کنند یا

1 Doenges

2 security

حداقل میزان در معرض خطر قرار گرفتن خود را کاهش دهند، که این خود می‌تواند منجر به عدم حضور مردم نه تنها در یک مکان خاص بلکه در بیشتر فضاهای عمومی شود (کارمونا، ۲۰۰۳؛ ۱۱۹).

از نظری موضوعی امنیت دارای ابعاد متعددی است که از آن جمله می‌توان به امنیت اجتماعی، جانی، مالی و اخلاقی اشاره کرد (بمانیان، محمودنژاد، ۱۳۸۸، ۲۲). امنیت اجتماعی توانایی گروه‌های مختلف صنفی، قومی، محلی و غیره در حفظ هستی و هویت خود است. به عبارت دیگر حالت فراغت از تهدید هویت جمعی و گروهی را امنیت اجتماعی می‌گویند (گروسی و همکاران، ۱۳۸۶؛ ۲۹). منظور از امنیت جانی، از بین بردن هرگونه تهدیدی که بر علیه جان انسان‌ها وجود داشته باشد. بنابراین شرایط امنیت جانی شرایطی است که هیچ‌گونه تهدیدی بر علیه جان افراد جامعه وجود نداشته باشد. منظور از امنیت مالی این است که دارایی و اموال افراد تا چه حد در امنیت می‌باشد و این دارایی‌ها مورد تهدید قرار نمی‌گیرند (نبوی و همکاران، ۱۳۸۹؛ ۷۶).

امنیت اخلاقی (ناموسی) تضمین اصول و الگوهای اخلاقی در روابط و مناسبات افراد می‌باشد. معرف‌های امنیت اخلاقی شامل سپردن سرمایه به فرد دیگری جهت سرمایه‌گذاری، کمک به سرنشینان اتومبیلی که در شب، در خیابان خراب شده یا صدمه دیده است، برقراری ارتباط دوستی با افراد غریبه، دعوت افراد غریبه به منزل و انجام معاملات مهم به تنهایی تعریف شده است (حسینی نثار و قاسمی، ۱۳۹۱؛ ۳).

احساس امنیت

هر یک از افراد جامعه اعم از غنی و فقیر به طور نسبی در معرض تهدیدات مختلفی از جمله تهدیدات طبیعی (مانند زلزله، قحطی، سیل)، تهدیدات فیزیکی یا جسمی (درد، صدمه و مرگ)، تهدیدات اقتصادی (سرقت یا تخریب اموال، عدم اشتغال)، تهدیدات حقوقی (زندانی شدن، فقدان آزادی بیان)، تهدیدات موقعیتی (از دست دادن شغل، تنزل رتبه)، تهدیدات اجتماعی (نبود اعتماد، فقدان تعهد، از دست دادن آبرو و ارزش‌های اخلاقی) و تهدیدات فرهنگی (عدم دسترسی به دانش و معرفت، تضعیف الگوهای فکری - رفتاری) قرار می‌گیرند (بوزان، ۱۳۷۸؛ ۸۶). اما در مجموع امنیت دارای دو بعد عینی و ذهنی است. امنیت در مفهوم عینی آن فقط تهدید علیه ارزش‌ها و در مفهوم ذهنی به فقدان احساس ترس از این که چنین ارزش‌هایی مورد حمله قرار خواهد گرفت، می‌باشد (بوزان، ۱۳۷۸؛ ۸۶ - حسنونند، ۱۳۹۱؛ ۶۴). بوزان نقطه آغازین امنیت را ذهنی و مبتنی بر تصمیم بازیگران معرفی می‌کند. به اعتقاد او مسئله امنیت در اجتماع شناخته می‌شود، زیرا بازیگران می‌توانند به آن رجوع کنند و برخی پدیده‌ها را به عنوان تهدید نگاه کنند (نبوی، ۱۳۸۹؛ ۹۳ - ابراهیمی، ۱۳۸۶؛ ۴۴۶).

احساس امنیت^۱ موضوعی روان‌شناختی است. انسان با شنیدن خبری در زمینه‌های گوناگون و یا مشاهده رفتار یا رخدادی که مستقیم یا غیرمستقیم با تعلقات و منافع مادی و معنوی وی در تضاد بوده و به نوعی خاطر جمعی، اطمینان، ایمنی، آسودگی و آرامش قلبی او را تحت تأثیر قرار داده و ذهن او را درگیر کرده، روبرو می‌شود در چنین شرایطی احساس ناامنی به وی دست خواهد داد. به عبارت دیگر احساس امنیت عبارت از احساس آزادی نسبی از

1 Feeling of security

خطر که این وضع خوشایندی در افراد جامعه ایجاد و فرد در آن احساس آرامش جسمی و روحی می‌کند (ساروخانی، هاشم نژاد، ۱۳۹۰؛ ۸۵).

احساس امنیت به احساس روانی شهروندان از عوامل تهدیدکننده جرم بر می‌گردد و ممکن است میزان احساس ناامنی فرد با واقعیت خارجی میزان عوامل تهدیدکننده مطابقت نداشته باشد یا بر عکس، متناسب با میزان و اثر عوامل تهدیدکننده، میزان احساس ناامنی فرد نیز در نوسان باشد. بنابراین در جامعه‌ای که امنیت وجود دارد، ضرورتاً احساس امنیت ممکن است وجود نداشته باشد، چرا که احساس امنیت از عواملی مانند ذهنیت مردم از جامعه مورد مطالعه نشأت می‌گیرد (نوروزی و فولادی سپهر، ۱۳۸۸؛ ۱۴۴). به عنوان مثال بر اساس مطالعات نرخ قتل در ایران ۳/۶ در صد هزار نفر است، اما در بسیاری از کشورهای اروپایی و آمریکایی، نرخ قتل، ۲۰ در صد هزار نفر است یا نرخ سرقت منازل در ایران ۲ در هزار و در انگلیس ۲۰ در هزار می‌باشد. این مقایسه نشان می‌دهد ضریب امنیت در ایران بالاتر از ضریب امنیت در انگلستان است، اما احساس امنیت شهروندان ایرانی کمتر از احساس امنیت شهروندان انگلیسی است (کاهه، ۱۳۸۴؛ ۱۳۴).

وجود امنیت و احساس امنیت هر دو مهم و جدی ارزیابی می‌شوند هر چند برخی معتقدند احساس امنیت بر وجود امنیت مقدم است. نیاز به احساس امنیت (یا احساس ایمنی) از نیازهای اساسی آدمی است و در سلسله نیازهای آدمی بلافاصله بعد از نیازهای فیزیولوژی قرار می‌گیرد و تنها با برآورده شدن این نیاز است که نیازهای والاتر و متعالی‌تر (نیاز به خلاقیت، خودیابی، ...) مجال ظهور و رشد می‌یابند و به خطر افتادن این نیاز و عدم تحقق آن، موجب بازگشت افراد به سطوح ابتدایی‌تر رشد و تحوّل شخصیت می‌گردد (الیاسی، ۱۳۸۶؛ ۴).

احساس امنیت، موجب اعتماد به نفس شهروندان می‌شود و در نتیجه این سرمایه انسانی، قادر خواهد بود در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی نقش شایسته‌ای را ایفا نماید. در همین حال احساس امنیت در شهروندان موجب اعتماد به کارگزاران نظام شده و امکان مشارکت هر چه بیشتر آنان را برای کمک به ایجاد امنیت فراهم خواهد کرد. متقابلاً کاهش احساس امنیت باعث بی‌اعتمادی، رواج بدبینی، شایعه و عدم مشارکت و همکاری در برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و امنیتی کشور شده و این روند بستر مناسبی برای آشفتگی اجتماعی و تهدید امنیت داخلی خواهد شد (رجبی‌پور، ۱۳۸۴؛ ۱۰۲-اسچایدر^۱، ۲۰۰۳؛ ۳۶۳).

ابعاد احساس امنیت

برای احساس امنیت، در مطالعات مختلف ابعاد و مؤلفه‌های متعددی تعریف شده است. دلاور و جهانتاب، ابعاد احساس امنیت را شامل چهار بعد «احساس امنیت جانی»، «احساس امنیت اقتصادی (فردی و عمومی)»، «احساس امنیت ناموسی» و «احساس امنیت اجتماعی» معرفی می‌کنند (دلاور، جهانتاب، ۱۳۹۰؛ ۸۰). جمالی و شایگان در مطالعه خود برای ارزیابی احساس امنیت از سه شاخص احساس امنیت جانی، احساس امنیت مالی و احساس امنیت عاطفی استفاده کردند (جمالی و شایگان، ۱۳۹۰؛ ۱۰۴) همچنین حسونند برای سنجش احساس امنیت از سه

شاخص احساس امنیت مالی، جانی و اجتماعی استفاده نمود (حسنوند، ۱۳۹۰؛ ۷۰). در مجموع در اغلب مطالعات سه بعد احساس امنیت اجتماعی، اقتصادی و جانی مورد توجه قرار گرفته است.

احساس امنیت اجتماعی نوعی ذهنیت و جهت گیری روانی مثبت (رضایت بخش، قانع کننده، آرامش بخش) شهروندان نسبت به عدم تأثیرگذاری حضور و بروز رویدادها و وقایع ضد امنیتی (تهدیدها) در شرایط فعلی و آتی در حوزه‌های امنیت اجتماعی محسوب می‌شود. احساس امنیت مالی عبارت است از تضمین دارایی‌ها و ثروت از سرقت و دزدی و اطمینان خاطری که از تأمین نیازهای مادی و مالی حاصل می‌شود (جمالی و شایگان، ۱۳۹۰؛ ۱۰۴). احساس امنیت مالی زمانی برقرار می‌شود که فرد احساس کند که مال او از تعرض مصون و در امان است.

احساس امنیت جانی عبارت است از ذهنیت مثبت فرد نسبت به تضمین امنیت جسم و جان افراد در مقابل خطرات و آسیب‌هایی که مانع ادامه حیات آنان شود (نویدینیا، ۱۳۸۶؛ ۶۲). احساس امنیت جانی زمانی ایجاد می‌شود که فرد احساس کند جان افراد از هرگونه تعرض و تهدید در امان است (حسنوند، ۱۳۹۰؛ ۷۰).

عوامل موثر بر احساس امنیت

بدون شناخت عوامل مؤثر و مرتبط با احساس امنیت در افراد، تأمین امنیت اجتماعی و نظم عمومی در سطح جوامع امکان‌پذیر نخواهد شد. شناخت این عوامل در ایجاد احساس امنیت اجتماعی، از پیش شرط‌های اساسی در برنامه‌ریزی جهت ارتقاء سطح امنیت اجتماعی می‌باشد. در برخی از مطالعات مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در احساس امنیت سه عامل آسیب‌پذیری، تجربه جرم و محیط اجتماعی و فیزیکی محلی شناخته شده است (حسینی، ۱۳۸۷، ۸- دلاور و جهانتاب، ۱۳۹۰؛ ۷۹). از طرف دیگر برخی صاحب‌نظران مهم‌ترین عوامل مؤثر بر احساس امنیت را در سه گروه عوامل آسیب‌پذیری، سرمایه اجتماعی و عوامل روان‌شناختی (نگرش به پلیس) گروه‌بندی می‌کنند (حسنوند و حسنوند، ۱۳۹۰؛ ۶۸). در این مطالعه عوامل تبیین‌کننده احساس امنیت در چهار گروه کلی شامل عامل خصوصیات فردی، عامل تجربه جرم، عامل محیط فیزیکی و عامل محیط اجتماعی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

عامل خصوصیات فردی

بر اساس نظریه فشار اجتماعی که رفتارهای انحرافی را نتیجه فشارهایی می‌داند که بعضی از مردم را وادار به کج‌روی و بروز ناامنی می‌کند، تأثیر شرایط محیطی بر روی ابعاد امنیت اجتماعی یعنی امنیت جانی، امنیت مالی و غیره یکسان و یک جهت نیست. پایه این نظریه را اعتقاد به این مسئله تشکیل می‌دهد که عوامل و ویژگی‌های فردی به خصوص طبقه اجتماعی، تعیین‌کننده میزان احساس امنیت است (شاه‌آبادی، ۹۰؛ ۱۳۸). افرادی که خود را بیشتر آسیب‌پذیر می‌دانند به مراتب بیشتر از بقیه احساس ناامنی می‌کنند. احساس آسیب‌پذیری با کاهش کنترل فرد بر اوضاع، احساس ناامنی را به دنبال می‌آورد. معمولاً خصوصیات فردی و پایگاه اجتماعی و اقتصادی افراد در احساس آسیب‌پذیری نقش مهم‌تری دارند.

پایگاه اقتصادی و اجتماعی افراد: پایگاه اجتماعی افراد در بروز احساس آن‌ها نیز تأثیرگذار است. برخی از صاحب نظران معتقدند که هر چه پایگاه انسان در یک گروه اجتماعی بالاتر باشد، میزان ابراز احساس‌های منفی در پی نارضایتی و عدم موافقت با رویدادهای درون گروه کاهش می‌یابد. به عبارت دیگر هر چه مقام و مسئولیت یک فرد در یک نظام اجتماعی بالاتر باشد، او با اینکه از وضعیت موجود احساس نارضایتی می‌کند، اما این احساس نارضایتی را گاه به منظور حفظ همبستگی گروهی و گاه برای حفظ موقعیت خود، کمتر ابراز می‌نماید؛ (رفیع‌پور، ۱۳۷۵: ۲۰-نبوی و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۴). همچنین هر چه فرد از لحاظ اقتصادی و رفاهی در وضعیت مناسبی قرار داشته باشد میزان احساس امنیت این افراد نیز بالاتر رفته و هر چه فرد به لحاظ اقتصادی و نیازهای کمی و کیفی زندگی‌اش نتوان باشد و احساس آسیب‌پذیری بیشتری را احساس کند، فرد به لحاظ داشتن احساس امنیت در سطح پایین‌تری قرار دارد (زنگی آبادی و زنگنه، ۱۳۸۹: ۴۷ و شاه‌آبادی و ترکان، ۱۳۹۰: ۱۳۷).

جنسیت افراد: بررسی تفاوت بین جنسیت و میزان احساس امنیت شهروندان نشان می‌دهد که مردان نسبت به زنان از احساس امنیت بالاتری برخوردار هستند. معمولاً احساس آسیب‌پذیری و به دنبال آن احساس ناامنی در زنان بیشتر از مردان است. این امر به سبب دو عامل اساسی است. اول اینکه قدرت جسمانی زنان برای دفاع از خود پایین‌تر است و دوم اینکه غیر از تهدیدهای بالقوه‌ای که زنان در آن‌ها با مردان مشترکند، از تهدید تجاوز نیز رنج می‌برند (حسنوند و حسنوند، ۱۳۹۰: ۶۳).

سن افراد:

افراد کهن‌سال و کودکان، ممکن است با احتمال کمتری در معرض جرم قرار گیرند، اما به دلیل ضعف جسمانی و ناتوانی در دفاع از خود احساس امنیت کمتری دارند (کیلیاس و کلریسی^۱، ۲۰۰۰: ۴۳۸). بر اساس پژوهشی که در بین شهروندان شهر مراغه صورت گرفت، بیشترین احساس امنیت در گروه سنی ۵۰-۶۰ با میانگین ۳/۷۱ و کمترین احساس امنیت در گروه سنی ۶۱-۷۰ با میانگین ۲/۶۵ بوده است (موسوی، میرنجف، همکاران، ۱۳۸۷: ۴۶).

احساس محرومیت نسبی: پایین بودن احساس محرومیت نسبی عاملی است که فرد را بیشتر به طرف مشارکت در تأمین امنیت سوق می‌دهد. هم‌چنین احساس محرومیت نسبی، تأثیر معکوسی بر احساس امنیت اجتماعی افراد دارد. یعنی با افزایش این عامل، احساس امنیت اجتماعی فرد کاهش می‌یابد و بالعکس. (نبوی و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۳).

عامل تجربه جرم

این عامل خود شامل دو نوع «تجربه جرم»، اعم از مستقیم (به عنوان قربانی) و غیر مستقیم (از طریق دوستان، تماس‌های اجتماعی و یا رسانه ای) می‌باشد.

تجربه مستقیم جرم: یکی از مهم‌ترین متغیرهای موثر بر احساس ناامنی تجربه مستقیم جرم می‌باشد. تجربه مستقیم جرم حالتی است که فرد به عنوان قربانی در معرض جنایت واقع شوند. در چنین حالتی احساس امنیت فرد به شدت کاهش می‌یابد و در برخی موارد می‌تواند منجر به آسیب‌های روحی و روانی برای قربانی شود.

عملکرد رسانه‌ها:

موضوع رسانه و احساس امنیت از دو بعد قابل طرح است: نخست؛ تأثیر مستقیم و غیرمستقیم رسانه بر امنیت فردی و اجتماعی از طریق آموزش، اطلاع‌رسانی، بسیج رسانه‌ای و ساخت برنامه‌های سرگرم‌کننده با موضوع امنیت و سپس تأثیر سطح امنیت موجود و مطلوب جامعه بر کارکرد رسانه است. بدون شک رسانه‌ها با تحولاتی که در جنبه‌های مختلف از بعد فن‌آوری تجهیزاتی حجم و روش داشته‌اند به عنوان حاملان و منتقل‌کنندگان پیام می‌توانند در ساخت فرهنگ عمومی، باورها و افکار عمومی مؤثر باشند (پوریان، ۱۳۸۹؛ ۱۶۸). رسانه‌ها امروزه به جهت منافع سودطلبانه و ایفای نقش خود در جهت جذب مخاطبین بیشتر از پیام‌هایی استفاده می‌کنند که در آن اغراق بسیاری به کار می‌رود و مصرف‌کنندگان عمده آن‌ها تحت تأثیر چنین پیام‌هایی در رفتار و کردارشان چه به صورت آگاهانه و چه ناآگاهانه از آن تأسی جسته و پیرو آنان می‌گردند (زنگی آبادی و زنگنه، ۱۳۸۸؛ ۴۸).

عامل محیط فیزیکی

فضای فیزیکی شهر: افرادی که در فضای فیزیکی و اجتماعی سالمی به سر می‌برند، به لحاظ ایمن بودن محیط اطرافشان ضریب احساس امنیت بالایی را نسبت به کسانی دارند که فضای اطرافشان آکنده از اختلالات و بی‌نظمی‌هایی است که باعث به وجود آمدن احساس ناامنی در جسم و روانشان می‌شود و ضریب احساس امنیت آنان را کاهش می‌دهد. (زنگی آبادی و زنگنه، ۱۳۹۰؛ ۴۹).

موقعیت جغرافیایی سکونتگاه:

موقعیت سکونتگاه به خصوص برای نواحی روستایی می‌تواند در ایجاد احساس امنیت تأثیرگذار باشد. نزدیکی روستا به شبکه راه‌های اصلی و یا قرار گرفتن آن در مسیر روستاهای مختلف و ارتباط نزدیک با دنیای خارج می‌تواند احساس امنیت را تقویت نماید. همچنین فاصله از مرز برای نواحی مرزی که احتمال فعالیت‌های مجرمانه مانند قاچاق و یا حتی جنایت وجود دارد، می‌تواند در احساس امنیت افراد تأثیرگذار باشد.

عامل محیط اجتماعی

این عامل شامل دو بخش کلیدی کنترل اجتماعی و سرمایه اجتماعی و شاخص‌های برخوردار می‌باشد.

کنترل اجتماعی (نیروی انتظامی و عملکرد آن)

در نظریه کنترل اجتماعی، احساس امنیت در نتیجه اعمال و رفتارهای سازمان‌های رسمی کنترل اجتماعی شکل می‌گیرد. منظور از احساس نظارت نهادی، ارزیابی نظارت، کنترل و حضور سازمان‌های دولتی تنظیم‌کننده روابط اجتماعی افراد در همه حوزه‌های اقتصادی- اجتماعی می‌باشد، که شامل ارزیابی نظارت دادگستری، نیروی انتظامی (پلیس)، حراست سازمان‌ها، نظارت بر قیمت‌ها و استانداردی است (شاه‌آبادی و ترکان، ۱۳۹۰؛ ۱۳۸). به طور خاص نیروی انتظامی به عنوان متولی برقراری امنیت در جامعه اهمیت ویژه‌تری دارد. به هر میزان که نیروی انتظامی در ایفای وظایف و نقش اجتماعی خود موفق‌تر و جدی‌تر عمل نماید، میزان احساس امنیت خانواده‌ها نیز افزایش خواهد (محمدپور موذن، ۱۳۸۸؛ ۱۱۹- زنگی آبادی و زنگنه، ۱۳۹۰؛ ۵۳).

سرمایه اجتماعی

یکی از عواملی که در احساس امنیت موثر می‌باشد، سرمایه اجتماعی است. سرمایه اجتماعی قواعد، هنجارها، تعهدات، تعامل و اعتماد مستقر در روابط اجتماعی، ساختارهای اجتماعی و ترتیبات نهادی جامعه می‌باشد که اعضا را به دست‌یابی به اهداف فردی و اجتماعی قادر می‌سازد (دلاور و جهانتاب، ۱۳۹۰؛ ۸۰).

احساس امنیت یکی از مفاهیم وابسته به اعتماد است، که یک معیار کلیدی برای سنجش سرمایه اجتماعی به شمار می‌رود. سرمایه اجتماعی بر مبنای اعتماد عمومی شکل می‌گیرد، زیرا اعتماد، به پشتیبانی مردم از نظام‌های سیاسی، اقتصادی، آموزشی و فرهنگی منجر خواهد شد و فرصت لازم را در اختیار نخبگان جامعه قرار می‌دهد تا به اصلاحات، ارتباطات و گفتگو پردازند. اعتماد متقابل بین شهروندان محور اساسی احساس امنیت شهروندان را تشکیل می‌دهد؛ به طوری که با افزایش اعتماد اجتماعی، به میزان احساس امنیت شهروندان افزوده می‌شود. فیشر در مطالعه خود نشان داد که بی‌اعتمادی بین همسایگان و بین هم‌محله‌ای‌ها باعث می‌شود آنان ارتباطات کمتری داشته باشند. فقدان ارتباطات و فضای بی‌اعتمادی باعث می‌شود تا ساکنان نسبت به دنیای بیرون از خود ترس و واهمه نشان دهند (حسنوند و حسنوند، ۱۳۹۰؛ ۶۷).

یکی دیگر از ابعاد سرمایه اجتماعی، هنجارهای اجتماعی است. هنجارها مولد سرمایه اجتماعی هستند و تا حد ممکن حیات جامعه را حفظ می‌کنند. اما در صورت بی‌اثر شدن آن‌ها در جامعه، سرمایه اجتماعی رو به نقصان می‌رود. هنجارها موجب تقویت همیاری، انسجام بخشی و کاهش کنترل‌های رسمی شهروندان شده و به این صورت امنیت اجتماعی را تقویت می‌نمایند (شاه‌آبادی و ترکان، ۱۳۹۰؛ ۱۳۹).

شاخص‌های برخورداری

به اعتقاد بوزان، هر عامل و پدیده‌ای که باعث ایجاد اختلال در احساس تعلق و همبستگی اعضا یک گروه گردد، در واقع هویت آن گروه را به مخاطره انداخته و تهدیدی برای امنیت اجتماعی آن قلمداد می‌گردد (بوزان، ۲۰۰۰؛ ۳). در این دیدگاه، همبستگی افراد یک جامعه، علاوه بر حفظ و بقاء، نیازمند حمایت و تقویت نیز است که

این امر در سایه برخورداری از امکانات صورت می‌گیرد. به میزانی که افراد جامعه از امکانات مختلفی چون، آموزش، بهداشت، رفاه، آزادی و غیره بهره‌مند شوند، احساس خشنودی از تعلق به چنین جامعه‌ای داشته و دل‌بستگی میان آن‌ها تقویت شده (نویدینیا، ۱۳۸۵؛ ۳۰) و در نتیجه احساس امنیت آن‌ها افزایش خواهد یافت.

پیشینه تحقیق

مطالعات متعددی در زمینه احساس امنیت در ایران و جهان انجام شده است. عمده مطالعات انجام شده بیشتر به لحاظ جغرافیایی در شهرها و بر اساس جنسیت بر روی زنان صورت گرفته و مطالعات اندکی در زمینه احساس امنیت و یا امنیت در نواحی روستایی انجام شده است که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود. لایندستروم و همکاران در سال ۲۰۰۳ در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر احساس ناامنی در محله اقدام نمودند. جمعیت آماری تحقیق را افراد ۲۰ تا ۸۰ سال شهر مالمو سوئد تشکیل می‌داد و حجم نمونه در آن ۵۶۰۰ نفر در نظر گرفته شد. میزان مشارکت در این پیمایش ۷۱ درصد بوده (به عبارتی ۷۱ درصد از افراد، پرسشنامه‌ها را پاسخ داده و برگرداندند). در این مطالعه، سرمایه اجتماعی با توجه به عوامل فردی و محله‌ای سنجیده شده و منظور از عوامل محلی، شرکت در انتخابات شهری بود. نتایج تحقیق نشان داد متغیرهای سرمایه اجتماعی، خصوصیات فردی پاسخگویان و مشارکت در انتخابات محلی، مهم‌ترین عوامل تبیین کننده احساس امنیت جامعه آماری می‌باشد (لایندستروم و همکاران^۱، ۲۰۰۳).

لیتل و همکارانش در سال ۲۰۰۵ در مطالعه‌ای تحت عنوان احساس امنیت زنان: چشم‌انداز روستایی، به بررسی احساس امنیت زنان در چهار روستا در کشورهای انگلستان و نیوزیلند پرداختند. جامعه آماری تحقیق ۶۵۰ نفر بود. پاسخگویان در سه مکان زنان خانه‌دار (در خانه)، زنان حاضر در فضای عمومی و زنان شاغل (محل کار) مورد مطالعه قرار گرفتند. نتایج این مطالعه نشان داد در طراحی فضای عمومی باید به امنیت کالبدی، دوستانه بودن فضا و کالبد توجه بیشتر شود تا زنان روستایی در چنین کالبدی احساس امنیت نمایند (لیتل و همکاران^۲، ۲۰۰۵؛ ۱۶۳-۱۵۱). کاراکوس و همکاران در سال ۲۰۱۰ در مطالعه‌ای تحت عنوان ترس از وقوع جرم در بین شهروندان ترکیه، سعی در تبیین عوامل موثر بر احساس امنیت شهروندان نمودند. جامعه آماری تحقیق ۶۷۱۳ نفر از شهروندان شهری و روستایی ترکیه بود که به صورت تصادفی انتخاب شد. نتایج تحقیق نشان داد بین احساس امنیت و متغیرهای سن، تحصیلات، مالکیت خانه، رضایت از همسایگان، اجرای قانون ارتباط مثبت و با متغیرهای جنسیت، درآمد، قربانی جرم بودن، سکونت در شهر ارتباط منفی مشاهده شد (کاراکوس^۳، ۲۰۱۰؛ ۱۸۴-۱۷۴).

شام و همکارانش در مطالعه‌ای به بررسی لکه‌های داغ منطقه جرم جنایت شهری برای زنان مسافر در سه ناحیه شهری جزیره پنانگ^۴ مالزی پرداختند. در این مطالعه احساس امنیت زنان در مسیر استفاده از اتوبوس‌های شهری مورد بررسی قرار گرفت. در این مطالعه نظر زنانی که از اتوبوس استفاده می‌کردند در مورد شاخص‌های

1 Lindestrom et all

2 Little et al

3 Karakus

4 penang

سرویس‌های حمل و نقل مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس نظر پاسخگویان به ترتیب امنیت، به موقع بودن، راحتی و زیرساخت‌های ایستگاه مهم‌ترین موارد ذکر شده بودند. همچنین نتایج تحقیق نشان داد ۱۰ درصد پاسخگویان تا کنون قربانی جنایت، ۱۷/۹ درصد شاهد جنایت و ۵۱/۶ درصد هم قربانی و هم شاهد جنایت در محدوده مورد بررسی بوده‌اند (شام^۱، ۲۰۱۲؛ ۴۲۶-۴۱۷). نبوی و همکاران در مطالعه‌ای تحت عنوان «بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی» در شهر اهواز، امنیت اجتماعی افراد در سه بعد امنیت جانی، امنیت مالی و امنیت سیاسی مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحقیق حاکی از آن است که ساکنین، در امنیت مالی از کمترین میزان احساس امنیت برخوردارند. پس از آن، کمترین میزان، مربوط به امنیت سیاسی افراد است و بیشترین میزان احساس امنیت افراد، مربوط به امنیت جانی آن‌ها می‌باشد. بررسی روابط بین متغیرها نشان داد که افراد در سنین مختلف از احساس امنیت نسبتاً یکسانی برخوردارند. میانگین احساس امنیت اجتماعی بین زنان و مردان تنها در بعد امنیت جانی با هم متفاوت است و معنادار بودن تفاوت میانگین‌ها، این امر را تأیید می‌کند که در مقایسه بین دو جنس، زنان از امنیت جانی کمتری برخوردارند. یافته‌های تحقیق نشان داد از یک سو گرایش به مشارکت در تأمین امنیت بر احساس امنیت اجتماعی افراد تأثیر بسزایی دارد، و از سوی دیگر پایین بودن احساس محرومیت نسبی عاملی است که فرد را بیشتر به طرف مشارکت در تأمین امنیت سوق می‌دهد (نبوی و همکاران، ۱۳۸۹؛ ۹۶-۷۳). زنگی آبادی و زنگنه در سال ۱۳۸۹ به بررسی احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان شهرهای کوچک و مرزی پرداختند. جامعه آماری این تحقیق شهروندان شهرستان بود که ۳۸۴ نفر به صورت تصادفی مورد پرسشگری قرار گرفتند. نتایج تحقیق نشان داد ۸۱ درصد جامعه دارای احساس امنیت متوسط و بالا می‌باشند و تنها ۱۹ درصد دارای احساس امنیت پایین می‌باشند. در این میان احساس امنیت اجتماعی مردان متوسط به بالا و زنان متوسط به پایین ارزیابی شد. همچنین متاهلین با امتیاز ۳.۵ نسبت به مجردین از امتیاز بالاتری برخوردار بودند. این شاخص ارتباط مثبتی با شاخص تحصیلات نشان داد. علاوه بر آن نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد متغیرهای عملکرد نیروی انتظامی، عملکرد رسانه‌ها، پایگاه اقتصادی و اجتماعی، اوضاع فیزیکی شهر، سرمایه اجتماعی و جنسیت توانسته‌اند ۹۵ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین نماید (زنگی آبادی و زنگنه، ۱۳۹۰؛ ۶۵-۴۱).

حسنوند و حسنوند در مطالعه‌ای تحت عنوان بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی جوانان به بررسی عوامل تبیین‌کننده احساس امنیت اجتماعی جوانان شهرستان سلسله پرداخت. تحقیق از نوع پیمایشی و جامعه آماری آن را کلیه افراد جوان دارای ۱۸ تا ۳۰ سال سن تشکیل می‌دادند. حجم نمونه آماری ۳۸۰ نفر بود که با روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شده بودند. یافته‌ها نشان داد که میزان احساس امنیت مالی کمی بیش از حد متوسط است و احساس امنیت جانی پایین‌تر از حد متوسط می‌باشد. همچنین نتایج رگرسیون چند متغیره نشان داد متغیرهای همبستگی اجتماعی، نگرش به پلیس و جنسیت مهم‌ترین متغیرهای تأثیرگذار بر احساس امنیت جوانان می‌باشد (حسنوند و حسنوند، ۱۳۹۰؛ ۸۰-۵۷).

نتایج مطالعه نوروبی و فولادی سپهر در سال ۱۳۸۸ در شهر تهران با عنوان «بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان ۲۹ ساله شهر تهران و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن» انجام شد، مشخص شد متغیرهای محل سکونت، پایگاه اقتصادی و اجتماعی، احساس نظم اجتماعی و پایداری مذهبی به عنوان عوامل تأثیرگذار بر احساس امنیت اجتماعی محسوب می‌شوند (نوروبی و فولادی سپهر، ۱۳۸۸؛ ۱۵۹-۱۲۹).

رضایی و حاتمی در سال ۱۳۸۹ در مطالعه‌ای در استان لرستان به بررسی «سهم مؤلفه‌های احساس امنیت در تبیین تغییرات آن استفاده از روش تحلیل عاملی» پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که عامل احساس امنیت نوامیس ۵۵ درصد از تغییرات کل احساس امنیت را تبیین می‌کند. وزن و اهمیت عامل امنیت اجتماعی، امنیت جانی، امنیت اقتصاد فردی و امنیت اقتصاد عمومی در تبیین تغییرات احساس امنیت به ترتیب ۲۳، ۱۰، ۶، ۶ درصد محاسبه شد. بر اساس نتایج مذکور مهم‌ترین عامل در کنترل تغییرات احساس امنیت، مؤلفه‌های امنیت نوامیس و امنیت اجتماعی شناسایی شد که در مجموع ۷۸٪ از تغییرات احساس امنیت را تبیین می‌کنند (رضایی و حاتمی، ۱۳۸۹؛ ۶۰-۴۹).

تاجران و کلاکی در سال ۱۳۸۸ در مطالعه‌ای به بررسی «تأثیر عملکرد پلیس بر احساس امنیت شهروندان تهرانی» پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد توانمندی پلیس یعنی قدرت سخت افزاری و تظاهری پلیس بر عوامل اخلاقی و فعالیت‌های اجتماعی ارجحیت دارد. همچنین بین دو متغیر توانمندی عملیاتی پلیس (سرعت عمل، امکانات و تجهیزات پیشرفته، و گشت‌های منظم) و فعالیت‌های اجتماعی پلیس (مشارکت و ارتباط بیشتر با مردم) با احساس امنیت شهروندان رابطه معناداری مشاهده شد. علاوه بر آن نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که توانمندی عملیاتی پلیس به تنهایی نمی‌تواند بر احساس امنیت شهروندان اثرگذار باشد، بلکه آموزش و رفتار حرفه‌ای پلیس در تعامل با جامعه و ارتقاء کیفیت عملکرد نیروی انتظامی در سطح جامعه، احساس امنیت شهروندان نیز افزایش خواهد داد (تاجران و کلاکی، ۱۳۸۸؛ ۵۸۶-۵۶۱).

دلاور و همکاران در سال ۱۳۹۲ در مطالعه‌ای تحت عنوان «ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس احساس امنیت تهران» با استفاده از تحلیل عاملی اقدام به شناسایی گویه‌های سنجی مقیاس احساس امنیت در تهران نمودند. اعتبار مقیاس با استفاده از نظرات صاحب نظران (اعتبار محتوا) و تحلیل عوامل (اعتبار سازه) بررسی شد. نتایج هر دو روش نشان داد که مقیاس احساس امنیت تهران از پنج عامل تشکیل شده است که این عوامل بر اساس روش‌های مذکور و محتوای سؤال‌های مربوطه، تحت عناوین احساس امنیت جانی، امنیت نوامیس، امنیت اقتصاد فردی، امنیت اقتصاد عمومی و احساس امنیت اجتماعی نام‌گذاری شد (دلاور و همکاران، ۱۳۹۲؛ ۹۵-۷۱).

مدیری در پژوهشی که در شهر تهران با عنوان «جرم، خشونت و احساس امنیت در فضاهای عمومی شهر» در سال ۱۳۸۵ انجام داد، دریافت که جرم بیش از خشونت می‌تواند مانع حضور مردم در فضای شهری و کاهش احساس امنیت گردد. همچنین بررسی‌ها نشان داد نقش جرم در کاهش احساس امنیت بیش از خشونت است. از سوی دیگر عدم وجود رابطه بین احساس امنیت و جرم و خشونت نشان داد، جرم و خشونت مانع حضور مردم می‌شود و محدودیت دسترسی پذیری در فضای شهری ایجاد می‌کند (مدیری، ۱۳۸۵؛ ۲۸-۱۱). مطالعات دیگری نیز در این زمینه انجام شده که به صورت خلاصه در جدول ۱ درج شده است.

جدول ۱- مطالعات مرتبط با احساس امنیت

نام مقاله	محقق و سال	شاخص‌های موثر بر ناامنی	مکان	تکنیک و روش	نتیجه گیری
نقاط داغ منطقه جرم جنایت شهری برای زنان مسافر	روهام شام و همکاران ^۱ ، ۲۰۱۲	وسایل نقلیه عمومی (اتوبوس) و زنان مسافر ویژگی‌های وسایل حمل‌ونقل عمومی، تجربه جرم و جنایت	مالزی	پرسشنامه و همبستگی	نقاط داغ (تمرکز) جرم جنایت را برای زنان شاغل با درآمد پایین که از وسایل نقلیه عمومی استفاده می‌کنند را مشخص می‌کند. نتایج نشان می‌دهد زنان ویژگی وسایل حمل‌ونقل عمومی (امنیت و وقت شناسی و اطلاعات کافی) را در جهت افزایش امنیت مهم می‌دانند
ترس از جرم در بین شهروندان ترکیه	کاراکوس و همکاران، ۲۰۱۰	مناطق مسکونی (شهری و روستایی) سن جنسیت، درآمد، تحصیلات، بزه، مالکیت خانه، اختلال، یکپارچه سازی، رضایت و اجرای قانون	ترکیه	Cluster sampling method پرسشنامه، همبستگی	افزایش سن به کاهش ترس در زنان موثر است اما در مردان نه، تجربه قبلی قربانی شدن در احساس ترس از جرم در زنان بیشتر از مردان موثر است. افزایش تحصیلات برای ساکنان شهر در کاهش ترس موثر است اما سن در کاهش ترس موثر نیست اما برای منطقه شهری فرضیه آسیب پذیری در کاهش ترس موثر است
ترس از جرم و جنایت و آسیب پذیری: با استفاده از یک نمونه ملی	نیکول رادر و همکاران ^۲ ، ۲۰۱۲	آسیب پذیری فیزیکی (به عنوان مثال، جنس، سن، سلامت) ویژگی‌های آسیب پذیری اجتماعی (به عنوان مثال، نژاد و وضعیت اجتماعی و اقتصادی)	امریکا	multilevel path modeling approach و نمونه گیری	ترس از جرم به طور مستقیم با آسیب پذیری اجتماعی و به طور غیر مستقیم با آسیب پذیری فیزیکی در ارتباط است.
رابطه بین پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی و نظارت پلیس، تعمیر و نگهداری	ساکپ و همکاران ^۳ ، ۲۰۱۲	دسترسی، طراحی محیطی، نظارت پلیس، تعمیر و نگهداری	مالزی	پرسشنامه و مصاحبه. مدل (CFA) همبستگی	اقدامات پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی (سرزمینی بودن) (territoriality)، دسترسی (access control)، نظارت پلیس (surveillance)، تعمیر و نگهداری (maintenance). در کاهش ترس از جرم موثر است. ادراک پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی رابطه مثبت با ترس از جرم دارد.
بررسی رابطه بین ویژگی‌های فردی، بافت محله، و ترس از جرم و جنایت	برایتنی و همکاران ^۴ ، ۲۰۱۰	مشخصات دموگرافیکی (سن جنس نژاد تحصیلات، قومیت) ویژگی محله (اختلال و آشفتگی)	امریکا (کانزاس سیتی)	an Ordinary Least Squares (OLS) regression Model نظر سنجی از طریق پست و انتخاب نمونه تصادفی	نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که بافت محله بر روی ترس از جرم و جنایت اثر گذار است؛ و در بیشتر موارد نشان می‌دهد که ارتباط بین ویژگی‌های فردی و ترس از جرم و جنایت مشروط به بافت محله است.
امنیت (نامنی) شهری و ارزیابی فقر شدید: ادراک ساکنان شهری بخارست	پاراچیو ^۵ ، ۲۰۱۲	بی خانمانی و فقر	رومانی (بخارست)	پیمایشی	بی خانمانی منطبق بر مناطق با فقر شدید است و این بی خانمانی در حال گسترش است که ناامنی مسکن و محرومیت از نتایج این پدیده است
ترس از جرم زنان: چشم انداز روستایی	لینتل و همکاران ^۶ ، ۲۰۰۵	جنس و مناطق روستایی، تجربه جرم	انگلستان	پیمایشی	ترس از جرم در بین زنان روستایی بالاست

1 Rohana Sham, Norhayati, Omar Dia Widyawati Amat

2 Nicole E. Rader, Jeralynn S. Cossman, Jeremy R. Porter

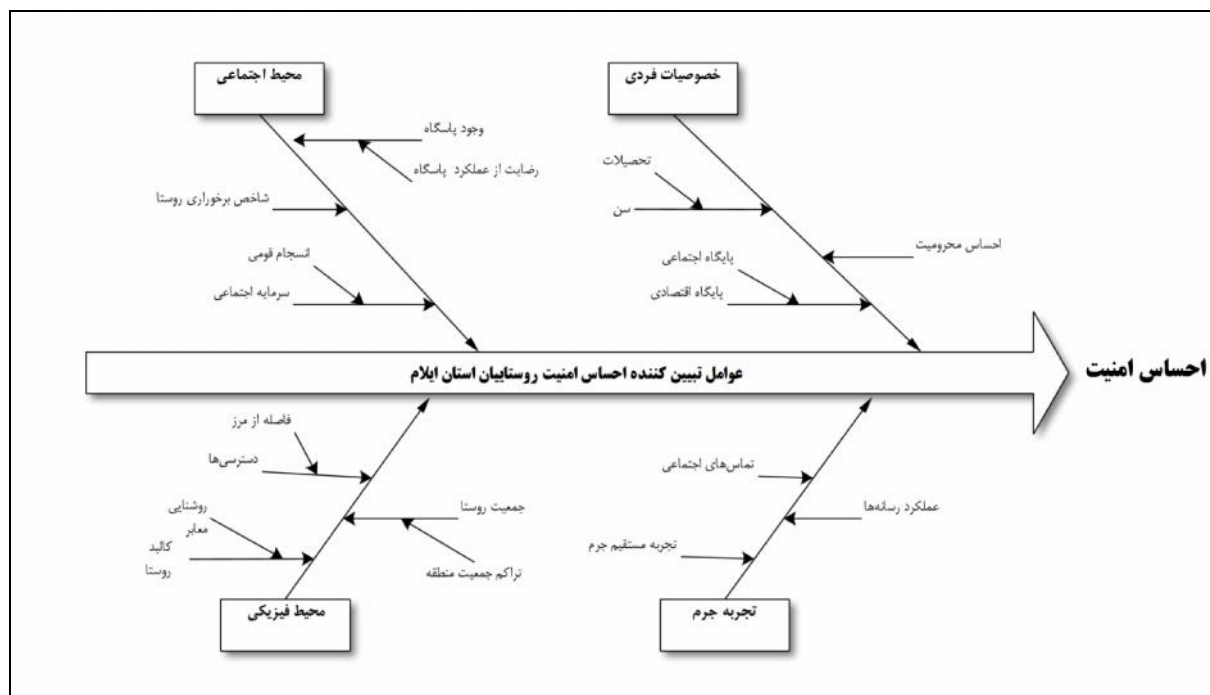
3 Siti Rasidah Md Sakip, Noraini Johari, Mohd Najib Mohd Salleh

4 Brittney K. Scarborough Toya Z. Like-Haislip Kenneth J. Novak Wayne L. Lucas Leanne F. Alarid

5 Mirela Paraschiv

6 Jo Little Ruth Panelli Anna Kraack

با عنایت به مطالعات محققین و نظریات صاحب‌نظران در خصوص عوامل موثر بر احساس امنیت که مورد بررسی قرار گرفت، مدل مفهومی تحقیق را می‌توان به صورت شکل زیر (شکل ۱) متصور شد. بر این اساس احساس امنیت به عنوان متغیر وابسته از عوامل خصوصیات فردی، تجربه جرم، محیط اجتماعی و محیط فیزیکی تأثیر پذیر می‌باشد.

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق

سؤالات پژوهش

سؤالات پژوهشی مطالعه حاضر عبارتند از:

- ۱- احساس امنیت روستاییان در منطقه مورد مطالعه در چه سطحی است؟
- ۲- توزیع فضایی احساس امنیت روستاییان در استان ایلام چگونه است؟
- ۳- عوامل موثر بر احساس امنیت روستاییان در استان ایلام کدامند؟

محدوده و قلمرو پژوهش

محدوده و قلمرو پژوهش حاضر روستاهای استان ایلام در سال ۱۳۹۰ می‌باشد. واحد آماری تحقیق، کلیه روستاهای دارای سکنه دائم استان ایلام می‌باشد. جامعه آماری تحقیق نیز کلیه اعضای شورای اسلامی روستایی و دهیاران (در روستاهای بالای ۲۰ خانوار به عنوان مدیران محلی) و معتمدین روستاهای زیر ۲۰ خانوار می‌باشد که به دلیل ضرورت آگاهی از احساس امنیت کلیه روستاها، مطالعه به صورت تمام شماری انجام شد و در مجموع ۱۲۳۰ پرسشنامه از ۵۰۵ روستای استان که در زمان تحقیق (۱۳۹۰) دارای اسکان دائم بودند، گردآوری شد.

داده ها و روش ها

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی، از نظر میزان کنترل متغیرها، توصیفی و از بعد روش اجرا پیمایشی می باشد. داده های مورد نیاز با استفاده از پرسشنامه بسته از جامعه آماری گردآوری شد. پرسشنامه طراحی شده شامل پنج بخش اطلاعات فردی پاسخگویان، کارکردهای اداری روستا (به منظور سطح بندی برخورداری روستاها)، سرمایه اجتماعی، انسجام اجتماعی و احساس امنیت و رضایت از عملکرد پاسگاه نیروی انتظامی و رسانه های رادیویی و تلویزیونی بود که سؤالات در قالب طیف لیکرت و به صورت پنج گزینه ای طراحی شد. متغیر وابسته (احساس امنیت) در سه بعد احساس امنیت اجتماعی، مالی و جانی با استفاده از سه گویه در طیف لیکرت مورد ارزیابی قرار گرفت. علاوه بر این برخی متغیرهای مستقل دیگر تحقیق مانند تهیه طرح هادی و درصد اجرای طرح هادی از اطلاعات بنیاد مسکن استان برای روستاهای مورد مطالعه استخراج شد. همچنین برای سنجش فاصله از مرز، فاصله از جاده های اصلی از نقشه های رقومی شده طرح آمایش سرزمین استان در نرم افزار ARC GIS استفاده شد.

روایی صوری پرسشنامه با کمک گروه کارشناسان امور روستایی فرمانداری ها و استانداری ایلام و یک مرحله پیش آزمون مورد بررسی قرار گرفت و پس از اعمال اصلاحاتی مورد تایید واقع شد. همچنین پایایی مقیاس سرمایه اجتماعی، احساس امنیت پرسشنامه با استفاده از آزمون کرونباخ آلفا در نرم افزار SPSS مورد ارزیابی قرار گرفت که ضرایب محاسبه شده به ترتیب ۰/۷۸ و ۰/۶۸ در حد خوب مورد تایید قرار گرفت.

به منظور پهنه بندی فضایی احساس امنیت و انجام تحلیل های فضایی، اطلاعات گردآوری شده به نرم افزار ARC GIS منتقل شد. همچنین تحلیل های همبستگی و رگرسیون در محیط SPSS صورت گرفت.

در این مطالعه به منظور شناسایی خوشه های مطلوب و نامطلوب و سطح بندی فضایی احساس امنیت اجتماعی از آمار G_i^* استفاده شد. مقدار G_i^* برای هر نقطه یا ناحیه مشخص می کند که آیا نقطه مورد نظر به صورت معناداری از نظر آماری در کنار سایر نقاط که همگی دارای مقادیر بالاتر (برای مقادیر مثبت G_i^*) یا پایین تر (برای مقادیر منفی G_i^*) از میانگین هستند، قرار دارد یا خیر (متکان و همکاران، ۱۳۸۸؛ ۹). گتیس و آرد^۱ آماره G_i^* را برای شناسایی خوشه های محلی که در آن ها نواحی با مقادیر مشابه یا پایین تر از میانگین در کنار یکدیگر قرار گرفته اند مطابق رابطه زیر معرفی نمودند که در نرم افزار Arc Gis تحت عنوان تحت لکه های داغ^۲ صورت می گیرد:

$$G_i^* = \frac{\sum_{j=1}^n w_{ij}x_j - \bar{X} \sum_{j=1}^n w_{ij}}{S \sqrt{\frac{n \sum_{j=1}^n w_{ij}^2 - \left(\sum_{j=1}^n w_{ij} \right)^2}{n-1}}}$$

که در آن G_i^* مقدار شاخص Getis برای پلیگون i ام، s انحراف معیار مقادیر نواحی، n تعداد نمونه ها، $\bar{x}_j$ مقدار متغیر در ناحیه j ، $\bar{x}$ میانگین متغیر در کلیه نواحی و w_{ij} وزن به کار رفته برای مقایسه دو ناحیه i و j است.

1 Getis and Ord

2 Hot Spot

در بخش دیگر به منظور پهنه بندی احساس امنیت از روش میان یابی به روش کریجینگ (kriging) استفاده شد. همچنین به منظور تبیین عوامل موثر بر احساس امنیت، با توجه به حجم زیاد متغیرهای احتمالی اثرگذار بر متغیر وابسته، محاسبات آماری در دو گام صورت گرفت. در گام اول روابط و همبستگی‌های دوگانه بین متغیر وابسته و عوامل احتمالی اثرگذار مورد بررسی قرار گرفت و متغیرهای دارای ضریب همبستگی معنی‌دار در سطح پنج و یک درصد شناسایی و غربال شد؛ لذا به منظور بررسی ارتباط عوامل مرتبط با احساس امنیت از ضرایب پیرسون، اسپیرمن و کای اسکوئر متناسب با مقیاس متغیرها استفاده شد و در گام بعد با استفاده از رگرسیون چندگانه، تأثیر متغیرهای غربال شده بر متغیر وابسته مورد بررسی قرار گرفت.

بحث

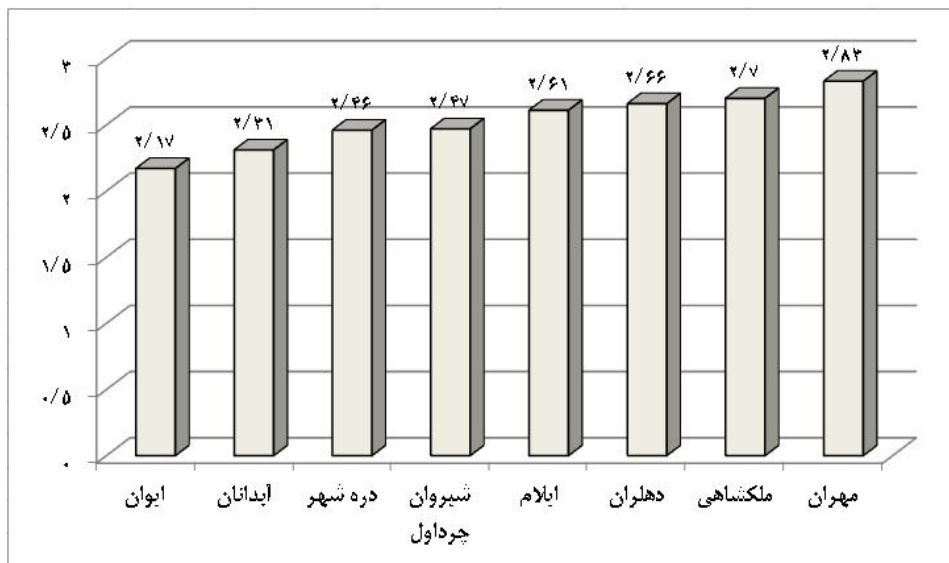
توصیف احساس امنیت

بر اساس نتایج تحقیق میانگین متغیر احساس امنیت در منطقه مورد مطالعه ۲.۴۸ (در بازه ۱-۵) محاسبه شد و توزیع نظرات پاسخگویان در این خصوص نیز نشان می‌دهد ۲۰/۵ درصد از آن‌ها دارای احساس امنیت بالا، ۲۳/۲ درصد متوسط، ۴۰/۶ درصد پایین و ۱۵/۸ درصد دارای احساس امنیت خیلی پایین می‌باشند. به عبارت دیگر احساس امنیت جامعه آماری مورد مطالعه متوسط و پایین می‌باشد. به منظور مقایسه میانگین احساس امنیت در سطح شهرستان‌های استان از آزمون تجزیه واریانس یک‌طرفه^۱ استفاده شد. نتایج نشان داد مقدار sig محاسبه شده برای F، معنی‌دار نیست به عبارت دیگر اختلاف معنی‌داری از نظر آماری بین شهرستان‌های استان در این خصوص وجود ندارد. میانگین احساس امنیت محاسبه شد برای هر یک از شهرستان‌ها در شکل ۲ درج شده است. بر این اساس شهرستان مهران با میانگین ۲/۸۳ دارای بالاترین و شهرستان ایوان با میانگین ۲/۱۷ دارای پایین‌ترین احساس امنیت در استان مورد مطالعه می‌باشند.

جدول ۲- وضعیت احساس امنیت عمومی در سطح استان ایلام

گزینه	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
خیلی بد	۱۹۴	۱۵.۸	۱۵.۸
بد	۴۹۹	۴۰.۶	۵۶.۴
متوسط	۲۸۵	۲۳.۲	۷۹.۵
خوب	۲۵۲	۲۰.۵	۱۰۰.۰

شکل ۲- میانگین احساس امنیت شهرستان‌های استان ایلام

تحلیل فضایی احساس امنیت

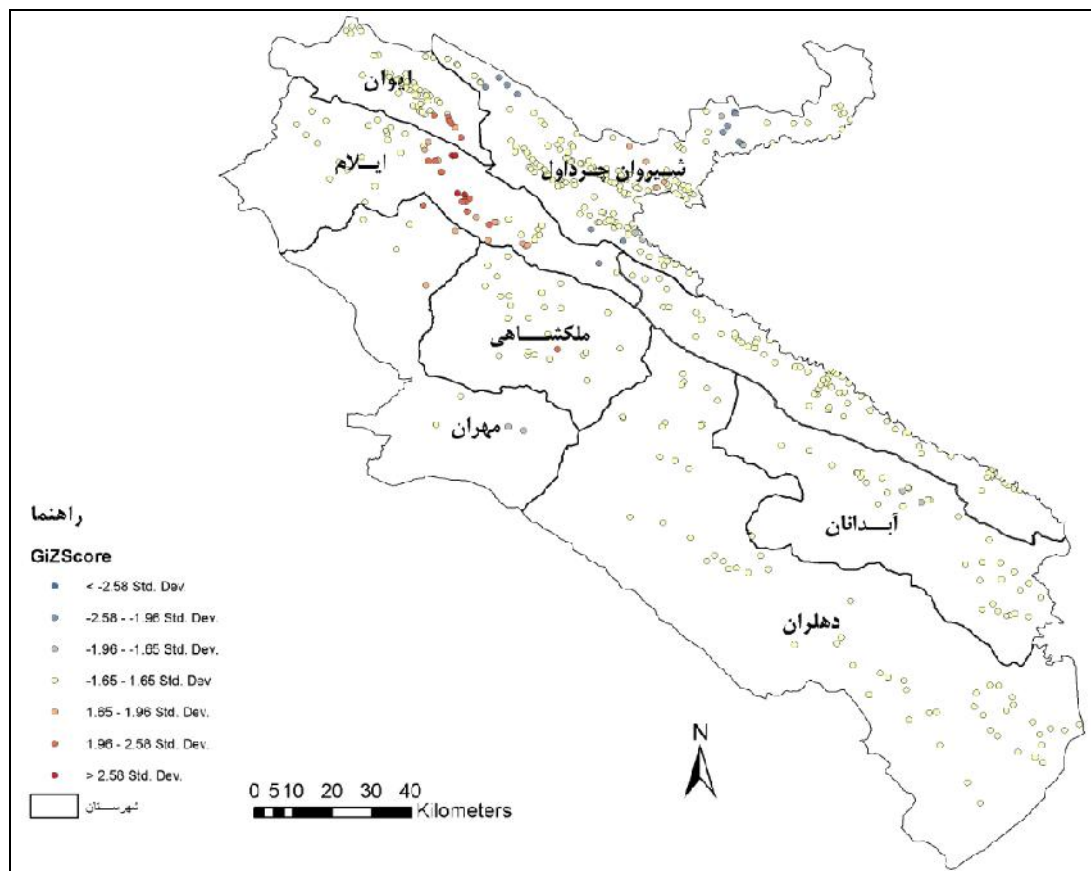
نظر به اینکه آزمون تجزیه واریانس یک طرفه تنها به بررسی اختلاف میانگین احساس امنیت در سطح شهرستان‌های استان می‌پردازد و تغییرات فضایی متغیر را در سطوح پایین‌تر در نظر نمی‌گیرد. برای سطح‌بندی و خوشه‌بندی فضایی متغیر مورد بررسی از آزمون‌های موران و G_i^* استفاده شد. نتایج تحلیل موران نشان می‌دهد که به طور کلی توزیع ارزش‌های مربوط به شاخص احساس امنیت در سطح استان ایلام به صورت خوشه‌ای است. به عبارت دیگر نواحی دارای ارزش‌های مشابه به صورت معنی‌دار در مجاورت یکدیگر قرار گرفته‌اند (جدول ۳).

جدول ۳- شاخص موران برای متغیر احساس امنیت در منطقه مورد مطالعه

متغیر	Moran's Index	Z	P-value
احساس امنیت	۰/۲۵۸	۱۴/۰۶۳	۰/۰۰۰

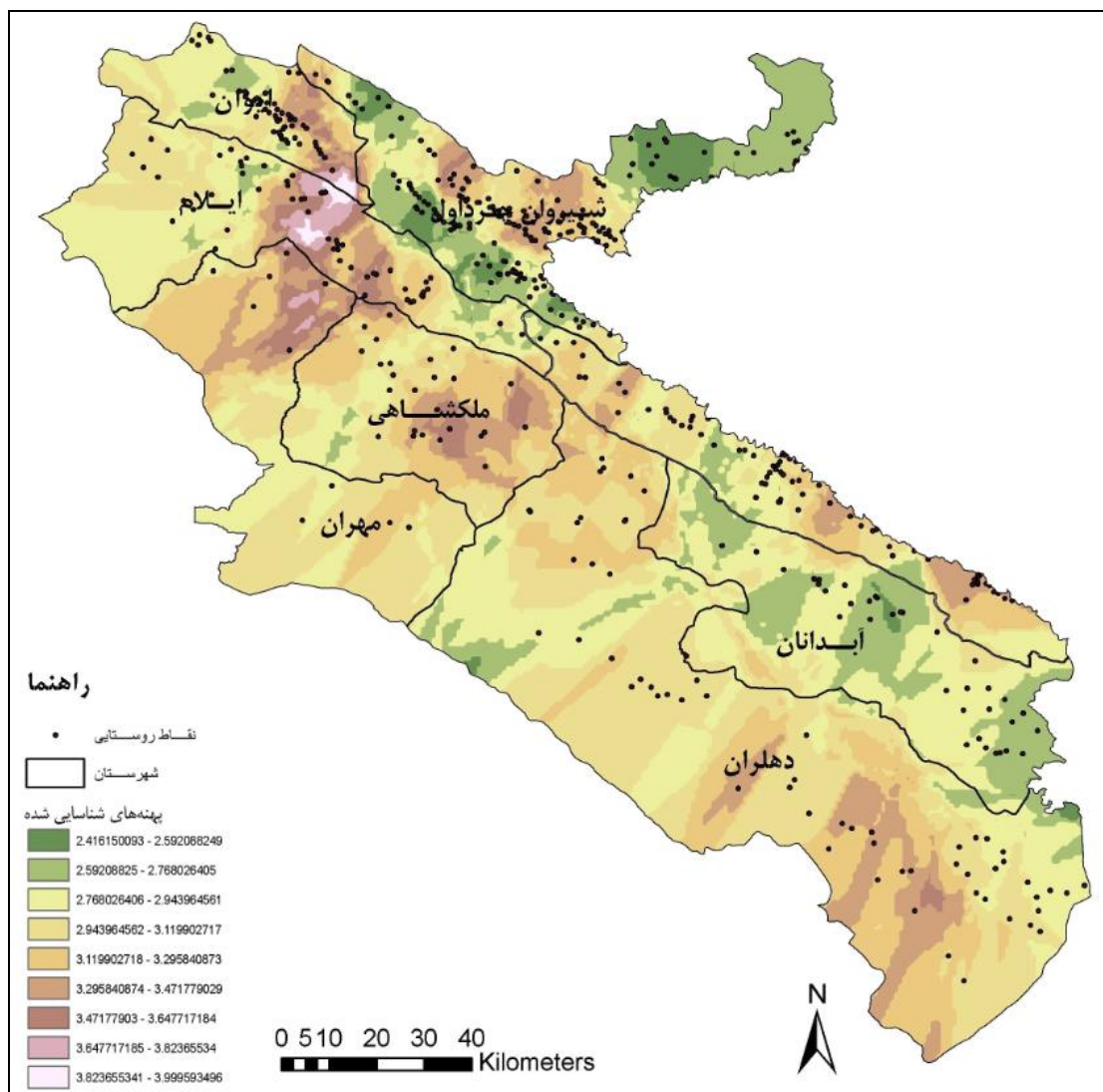
به منظور شناسایی محدوده و موقعیت خوشه‌های مکانی با ارزش‌های بالا یا پایین از شاخص G_i^* استفاده شد. آماره G_i^* نوعی امتیاز Z است. برای امتیاز Z مثبت و معنی‌دار از نظر آماری، هرچه امتیاز بزرگ‌تر باشد، مقادیر بالا به میزان زیادی خوشه‌بندی شده و لکه داغ تشکیل می‌دهند و برعکس برای امتیاز Z منفی و معنی‌دار از نظر آماری، هر چه امتیاز Z کوچک‌تر باشد به معنای خوشه‌بندی شدیدتر مقادیر پایین خواهد بود و لکه‌های سرد را نشان می‌دهد (عسگری، ۱۳۹۰؛ ۷۵).

نتایج این تحلیل نشان می‌دهد (شکل ۳) که نواحی دارای ارزش‌های پایین‌تر از میانگین یا لکه‌های سرد در شمال شرق و در شهرستان شیروان و چرداول به طور عمده پراکنده شده‌اند و نواحی دارای ارزش‌های بالاتر از میانگین در بخش‌های شمالی استان در به طور عمده در شهرستان‌های ایلام و ایوان قرار گرفته‌اند.

شکل ۳- نقشه خوشه‌های مطلوب و نامطلوب احساس امنیت در استان ایلام

نظر به اینکه در تحلیل G_i^* لکه‌های سرد و داغ احساس امنیت تنها برای نقاط محاسبه شده است، از تکنیک میان‌یابی کریجینگ برای پهنه‌بندی و شناسایی احساس امنیت در نواحی مختلف استان استفاده شد که نتیجه در شکل ۴ درج شده است. در این نقشه نیز لکه‌های داغ در مرکز شهرستان ملکشاهی، مرکز و جنوب شهرستان ایلام و شمال شرق شهرستان Mehran، جنوب شهرستان ایوان و مرکز شهرستان شیروان چرداول واقع شده است و دارای احساس امنیت بالاتری نسبت به سایر نواحی استان هستند و برعکس لکه‌های سرد و یا نواحی دارای احساس امنیت پایین‌تر در شرق و غرب شهرستان شیروان و چرداول، شمال غرب دهلران و مرکز و جنوب شهرستان آبدانان قرار دارد. بررسی نواحی مرزی نشان می‌دهد تغییرات این متغیر تحت تأثیر فاصله از مرز قرار ندارد و نواحی دارای بیشتری و کمترین احساس امنیت در داخل استان قرار دارد.

شکل ۴- میان‌یابی احساس امنیت در منطقه مورد مطالعه به روش کریجینگ

تبیین احساس امنیت

در بررسی منابع و پیشینه تحقیق و نیز مدل مفهومی تحقیق چهار عامل عمده تأثیرگذار بر تغییرات احساس امنیت شناسایی شد که در این بخش مدل مفهومی بر اساس داده‌های تحقیق مورد ارزیابی قرار گرفت. در این مطالعه بخشی از خصوصیات فردی در تحلیل‌ها مورد استفاده قرار نگرفت. زیرا جامعه آماری مورد بررسی شامل اعضاء شورای اسلامی روستا، دهیاران و معتمدین روستاها محسوب می‌شدند که به طور غالب مردانی بودند که از نظر سنی در بازه ۴۰ تا ۵۵ سال قرار داشتند و دارای پایگاه اجتماعی و اقتصادی قابل توجه در روستای خود می‌باشند؛ لذا به دلیل تشابه متغیرهای فردی، در تحلیل‌ها مورد استفاده قرار نگرفتند. در مجموع تبیین متغیر وابسته در دو گام به صورت زیر انجام شد.

تحلیل دو متغیری

در گام اول ارتباط بین متغیر وابسته با متغیرهای مستقل تحقیق مورد بررسی قرار گرفت که نتایج در جدول ۴ درج شده است. نتایج تحقیق در خصوص محیط اجتماعی حاکی از آن است، متغیرهای برخورداری از پاسگاه پلیس، عملکرد پلیس، شاخص برخورداری روستا و سرمایه اجتماعی دارای ارتباط مثبت و معنی‌دار و فاصله پاسگاه پلیس از روستا دارای ارتباط منفی و معنی‌دار از نظر آماری می‌باشد. در این گروه متغیر انسجام قومی فاقد ارتباط معنی‌دار با متغیر وابسته بود.

در گروه «عامل فیزیکی» نتایج حاکی از آن است متغیرهای درصد اجرای طرح هادی، جمعیت روستا، و تهیه طرح هادی دارای ارتباط مثبت و معنی‌دار و متغیر فاصله روستا از جاده‌های اصلی دارای ارتباط منفی و معنی‌دار از نظر آماری با احساس امنیت می‌باشند. در این گروه بین متغیر وابسته تحقیق و متغیرهای کیفیت روشنایی معابر، تراکم جمعیت منطقه، فاصله از مرز و کیفیت راه روستایی از نظر آماری ارتباط معنی‌داری مشاهده نشد.

در گروه عامل تجربه جرم، بین متغیر احساس امنیت و متغیرهای رضایت روستاییان از کیفیت ارتباط رادیویی در روستا، کیفیت پخش شبکه سوم و شبکه استانی تلویزیون و نیز برخورداری از تلفن ثابت و مرکز ICT روستایی، ارتباط مستقیم و متغیر تجربه غیرمستقیم جرم و مشاهده درگیری در روستا ارتباط منفی مشاهده شد. به عبارت دیگر با افزایش درگیری‌ها و نزاع‌ها در روستا احساس امنیت روستاییان کاهش می‌یابد.

جدول ۴- رابطه احساس امنیت با عوامل تبیین کننده آن

نام متغیر	مقیاس	نوع ضریب همبستگی	مقدار ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
محیط اجتماعی				
برخورداری از پاسگاه پلیس	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۲۳۹**	۰/۰۰
عملکرد پاسگاه	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۱۰۹*	۰/۰۲۳
فاصله از پاسگاه پلیس	نسبی	پیرسون	-۰/۱۵۴**	۰/۰۰۱
شاخص برخورداری	فاصله‌ای	پیرسون	۰/۸۰۳**	۰/۰۰
انسجام قومی	فاصله‌ای	پیرسون	۰/۱۱۵ ^{ns}	۰/۰۵۳
سرمایه اجتماعی	فاصله‌ای	پیرسون	۰/۱۹۴**	۰/۰۰۰
محیط فیزیکی				
درصد اجرای طرح هادی	نسبی	پیرسون	۰/۵۷۹**	۰/۰۰
کیفیت روشنایی معابر	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۱۱۴ ^{ns}	۰/۰۶۷
تراکم جمعیت منطقه	نسبی	پیرسون	۰/۱۲۷ ^{ns}	۰/۰۵۶
جمعیت روستا	نسبی	پیرسون	۰/۶۸۴**	۰/۰۰
فاصله از مرز	نسبی	پیرسون	-۰/۰۲۹ ^{ns}	۰/۰۳۴
فاصله از جاده‌های اصلی	نسبی	پیرسون	-۰/۱۸۱**	۰/۰۰

۰/۰۰	۰/۵۱۷**	اسپیرمن	ترتیبی	تهیه طرح هادی
۰/۵۲۰	-۰/۰۳۰ ^{ns}	اسپیرمن	ترتیبی	کیفیت راه روستایی
تجربه جرم				
۰/۰۴۸	-۰/۱۱۱*	اسپیرمن	ترتیبی	تجربه غیرمستقیم جرم (درگیری در روستا)
۰/۰۹۵	۰/۰۸۹ ^{ns}	اسپیرمن	ترتیبی	ارتباطات روستا (دسترسی به روزنامه)
۰/۰۱۹	۰/۱۰۸*	اسپیرمن	ترتیبی	عملکرد رسانه‌ها (رادیو)
۰/۱۲۴	۰/۰۶۵ ^{ns}	اسپیرمن	ترتیبی	عملکرد رسانه‌ها (شبکه یک)
۰/۱۳۰	۰/۰۷۰ ^{ns}	اسپیرمن	ترتیبی	عملکرد رسانه‌ها (شبکه دو)
۰/۰۳۰	۰/۱۰۰**	اسپیرمن	ترتیبی	عملکرد رسانه‌ها (شبکه سه)
۰/۹۱۴	۰/۰۰۵ ^{ns}	اسپیرمن	ترتیبی	عملکرد رسانه‌ها (شبکه چهار)
۰/۰۱۷	۰/۱۱۰*	اسپیرمن	ترتیبی	عملکرد رسانه‌ها (شبکه استانی)
۰/۰۹۲	۰/۰۷۷ ^{ns}	اسپیرمن	ترتیبی	عملکرد رسانه‌ها (ایرانسل)
۰/۳۹۸	۰/۰۳۹ ^{ns}	اسپیرمن	ترتیبی	عملکرد رسانه‌ها (همراه اول)
۰/۰۰	۰/۶۴۳**	اسپیرمن	ترتیبی	ارتباطات روستا (برخورداری از تلفن)
۰/۰۰	۰/۵۱۳**	اسپیرمن	ترتیبی	ارتباطات روستا (برخورداری از ICT روستایی)

منبع: یافته‌های تحقیق

ns, *, **, به ترتیب بی معنی، معنی دار در سطوح پنج درصد و یک درصد

تحلیل چند متغیری

به منظور شناسایی عوامل و سهم هر یک در متغیر احساس امنیت، از تحلیل رگرسیون چندگانه به روش پیشرو^۱ استفاده شد. در این روش متغیرهایی که از معیارهای لازم جهت ورود به معادله رگرسیون برخوردارند، اولین گزینه جهت ورود به معادله می‌باشند. نتایج تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد متغیرهای «شاخص برخورداری»، «عملکرد رسانه (رادیو)»، «تجربه غیر مستقیم جرم»، «جمعیت روستا»، «اعتماد روستاییان به دولت»، «درصد اجرای طرح هادی» و «عملکرد پلیس» مهم‌ترین متغیرهای موثر بر متغیر وابسته می‌باشند و بر اساس ضریب تعدیل مدل، متغیرهای مستقل ۶۷ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند. بر اساس نتایج مندرج در جدول ۵ ضریب همبستگی چندگانه مدل برابر ۰/۸۲ و ضریب تعیین آن برابر ۰/۶۸ می‌باشد. همچنین ضرایب beta نشان می‌دهد متغیرهای شاخص برخورداری، عملکرد رسانه (رادیو) و تجربه غیر مستقیم جرم مهم‌ترین متغیرهای تأثیر گذار در بین متغیرهای شناسایی شده می‌باشند.

بر اساس نتایج یاد شده، «شاخص برخورداری» که نشانگر برخورداری روستا از زیرساخت‌ها و خدمات اساسی در روستا است، بیش‌ترین سهم را در تبیین متغیر وابسته نشان می‌دهد. به عبارت دیگر ساکنین روستاهای برخوردارتر دارای احساس امنیت بالاتری می‌باشد. چنین نتیجه‌ای با مبانی نظری نیز انطباق دارد. به اعتقاد بوزان،

¹ Forward

همبستگی افراد یک جامعه، علاوه بر حفظ و بقاء، نیازمند حمایت و تقویت نیز است که این امر در سایه برخورداری از امکانات صورت می‌گیرد. به میزانی که افراد جامعه از امکانات مختلفی چون، آموزش، بهداشت و رفاه بهره‌مند شوند، احساس خشنودی از تعلق به چنین جامعه‌ای افزایش یافته و دلبستگی میان آن‌ها تقویت می‌شود (نویدینیا، ۱۳۸۵؛ ۳۰) و در نتیجه احساس امنیت آن‌ها افزایش خواهد یافت. شاید بر این اساس نیز بتوان تأثیر مثبت متغیر جمعیت روستا بر احساس امنیت را نیز تفسیر کرد. زیرا معمولاً روستاهای بزرگ‌تر دارای زیرساخت‌های مناسب‌تری نسبت به روستاهای کوچک‌تر هستند و پایداری روستا و نیز دوام اقامت در چنین روستاهایی بیش از روستاهای کوچک‌تر می‌باشد.

جدول ۵- نتایج مربوط به برآورد مدل عوامل موثر بر احساس امنیت

سطح معنی‌داری	t	ضرایب استاندارد نشده		شاخص برخورداری
		B	ضریب استاندارد شده Beta	
۰/۰۰	۱۳/۹۷۹	۰/۶۷۹	۰/۰۰۳	۰/۰۴۶
۰/۰۰	۴/۶۶۸	۰/۱۳۴	۰/۰۲۰	۰/۰۹۱
۰/۰۰	-۳/۸۹۷	-۰/۱۱۳	۰/۰۲۷	-۰/۱۰۴
۰/۰۱۹	۲/۳۵۵	۰/۱۰۵	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
۰/۰۵۴	۱/۹۳۲	۰/۰۵۶	۰/۰۱۸	۰/۰۳۴
۰/۰۳۲	۲/۱۴۷	۰/۰۷۷	۰/۰۰۱	۰/۰۰۳
۰/۰۳۸	۲/۰۸۴	۰/۰۵۹	۰/۰۲۱	۰/۰۴۳
۰/۰۰	۵/۹۸۶		۰/۱۳۲	۰/۷۹۲

خطای استاندارد برآورد	ضریب تعدیل	ضریب تعیین	ضریب همبستگی چندگانه
۰/۴۱۱	۰/۶۷۹	۰/۶۸۱	۰/۸۲۵

«عملکرد رسانه» که در این مدل رادیو و کیفیت پوشش امواج آن در سطح روستا بر اساس نظرات جامعه آماری سنجیده شده بود، دومین متغیر تأثیرگذار بر احساس امنیت می‌باشد. به عبارت دیگر در روستاهایی که روستاییان امواج رادیویی بهتری دریافت می‌کنند، احساس امنیت بالاتری وجود دارد. به اعتقاد کارشناسان رسانه‌ها به عنوان حاملان آرامش و امنیت می‌توانند جو روانی جامعه را تلطیف نمایند. نتایج مطالعات پوریان (۱۳۸۹) و زنگنه (۱۳۸۸) نیز موید این امر می‌باشند.

«تجربه غیر مستقیم جرم» و مشاهده درگیری‌ها و نزاع بین روستاییان می‌تواند برداشت فرد از امنیت در سطح روستا را کاهش دهد و در این میان اعضاء شوراهای اسلامی روستا و دهیاران و نیز معتمدین به دلیل جایگاه رهبری و مدیریتی در روستا معمولاً در جریان آخرین اخبار روستا و به خصوص درگیری‌ها و کشمکش‌ها هستند و این عامل می‌تواند بر نظر و احساسشان از امنیت در روستا تأثیرگذار باشد.

هرچند در مطالعات مختلف، سرمایه اجتماعی به دلیل نقش اتحاد و اعتمادی که بین روستاییان ایجاد می‌کند، عامل موثری در احساس امنیت شناخته می‌شود. اما در این مطالعه به علیرغم ارتباط مثبت و معنی‌دار با متغیر وابسته، در مدل رگرسیونی وارد نشد. به همین دلیل به جای شاخص کل، از مؤلفه‌های تشکیل دهنده آن به عنوان متغیر در تخمین مدل استفاده شد. در این مدل نیز متغیر «اعتماد روستاییان به دولت» به عنوان یکی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در مرحله پنجم وارد مدل شد. اعتماد به نقش سازمان‌های دولتی و توجه آن‌ها به مسائل و مشکلات مردم و تلاش آن‌ها برای حل مشکلاتشان از جمله امنیت، باعث احساس آرامش خیال و امنیت می‌شود. این نتیجه نیز در مطالعات متعددی مورد تایید قرار گرفته است که از آن جمله می‌توان به مطالعه ساروخانی و هاشم‌نژاد (۱۳۹۰)؛ زنگی‌آبادی و زنگنه (۱۳۹۰)؛ شاه‌آبادی و ترکان (۱۳۹۰) اشاره کرد.

در مطالعات متعددی تأثیر کالبد و ساختار کالبدی سکونتگاه در احساس امنیت مورد بررسی و تاکید قرار گرفته است. در این مطالعه نیز درصد اجرای طرح هادی به عنوان شاخص توسعه کالبدی روستا مورد استفاده قرار گرفت. نتایج نشان داد این عامل تأثیر مثبتی بر احساس امنیت در نواحی روستایی دارد. به عبارت دیگر در روستاهایی که طرح هادی به میزان بیشتری اجرا شده است، احساس امنیت جامعه آماری مورد مطالعه در آن بیشتر بوده است. شاید چنین نتیجه‌ای به دلیل تعریض معابر اصلی روستا و کاهش پیچ و خم‌های معابر در اجرای طرح هادی باشد که ترس از حضور در فضاهای عمومی را به خصوص در تاریکی هوا و شب‌ها کاهش می‌دهد. به عبارت دیگر اجرای طرح‌های هادی باعث افزایش ضریب دسترسی پذیری کالبدی، دسترسی پذیری بصری و دسترسی پذیری نمادین و در نتیجه افزایش احساس امنیت در روستاییان می‌شود. نتایج مطالعات مدیری (۱۳۸۵) و بمانیان و محمدنژاد (۱۳۸۸) و لیتل و همکاران^۱ (۲۰۰۵) نیز مویید تأثیر کالبد و طراحی فضاهای عمومی بر احساس امنیت می‌باشد.

آخرین متغیری در مرحله هفتم وارد مدل شد، رضایت روستاییان از عملکرد پلیس می‌باشد. بر اساس نتایج مطالعه ۲۱ روستا دارای پاسگاه پلیس می‌باشند و سایر روستاها نیز تحت پوشش پاسگاه‌های پلیس شهری و روستایی قرار دارند که میانگین فاصله این روستاها ۱۲.۵ کیلومتر محاسبه شد و علامت مثبت ضریب این متغیر حاکی از آن است که در روستاهایی که روستاییان رضایت بیشتری از عملکرد پلیس در ایجاد امنیت و برخورد با مجرمان داشته‌اند، احساس امنیت نیز بالاتری وجود دارد. تأثیر این پاسگاه به عنوان متولیان برقراری نظم و امنیت امری طبیعی و بدیهی است که نتایج تحقیق و نیز مطالعه تاجران و کلاکی (۱۳۸۸) مویید این موضوع می‌باشند.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر با هدف شناسایی عوامل مرتبط و موثر بر احساس امنیت در روستاهای استان ایلام انجام گرفت و در این راستا احساس امنیت روستاییان در سطح استان و نیز شهرستان‌های مختلف استان مورد بررسی قرار گرفت که نتایج نشان داد، احساس امنیت روستاییان در سطح استان و نیز شهرستان متوسط و پایین است. به دلیل عدم

تفاوت معنی‌دار این متغیر در سطح شهرستان‌ها و نیز به دلیل مرزی بودن استان از تحلیل‌های فضایی به منظور سطح‌بندی و پهنه‌بندی احساس امنیت استفاده شد که لکه‌های سرد و داغ احساس امنیت شناسایی شد. همچنین یکی دیگر از گزاره‌های تحقیق، بررسی عوامل مرتبط و موثر بر احساس امنیت روستاییان بود که برای این منظور از تحلیل‌های همبستگی و رگرسیون چندگانه استفاده شد. نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داد متغیرهای «شاخص برخورداری»، «عملکرد رسانه (رادیو)»، «تجربه غیر مستقیم جرم»، «جمعیت روستا»، «اعتماد روستاییان به دولت»، «درصد اجرای طرح هادی» و «عملکرد پلیس» مهم‌ترین عوامل موثر بر متغیر وابسته می‌باشند. بررسی منابع و مطالعات سایر محققین نشان می‌دهد، یافته‌های این تحقیق تا حدی زیادی منطبق بر یافته‌های سایر محققین می‌باشد، اما نتیجه جالبی که در این مطالعه در تحلیل همبستگی و رگرسیون معنی‌دار نشد، فاصله روستاها از مرز کشور عراق می‌باشد. نتایج تحلیل فضایی G_i^* و نیز میان‌یابی به روش کریجینگ نیز چنین نتیجه‌ای را تایید می‌کند. به عبارت دیگر هرچند این انتظار در ابتدا وجود داشت، با نزدیکی به مرز، احساس امنیت روستاییان کاهش پیدا کند، اما نتایج تحقیق این فرضیه را تایید نکرد که این موضوع نشان‌گر امنیت قابل قبول نواحی مرزی ایلام می‌باشد.

پیشنهادات

با عنایت به نتایج و یافته‌های تحقیق، به منظور ارتقاء سطح احساس امنیت در روستاهای استان ایلام نکات زیر پیشنهاد می‌شود:

- ۱- بر اساس یافته‌های تحقیق کیفیت دریافت امواج رادیویی و نیز دریافت تصویر شبکه‌های تلویزیونی ارتباط مثبتی با احساس امنیت نشان داد. نظر به اینکه منطقه مورد مطالعه استانی مرزی محسوب می‌شود، پوشش مناسب رسانه‌های داخلی و حتی دسترسی مناسب به نشریات داخلی، احساس تعلق مکانی روستاییان و نیز اقتدار نظام در نواحی مرزی را افزایش می‌دهد و می‌تواند در ایجاد جو روانی مثبت و آرامش بخش در جامعه کمک نماید؛ لذا پیشنهاد می‌شود، ضمن تقویت امواج رادیویی و تلویزیونی در این مناطق، کیفیت برنامه‌ها به خصوص برنامه‌های محلی در جهت جذب مخاطبین بیشتر نیز متناسب با نیاز روستاییان بهبود یابد.
- ۲- نظر به تأثیر مثبت پاسگاه‌های پلیس و نیز عملکرد آن‌ها در ایجاد احساس امنیت، پلیس باید با تعامل فراوان با شهروندان و استفاده از سرمایه اجتماعی ضمن بالا بردن اعتماد نهادی و برقراری رابطه با مردم علی‌الخصوص جوانان، به بالا بردن احساس امنیت منطقه کمک نماید. در این میان یکی از دل‌نگرانی‌های روستاییان امنیت دام و احشام و نیز تجهیزات کشاورزی مستقر در مزارع کشاورزی (موتور آب) عنوان شد، لذا برخورد قاطع پلیس سارقان، اوباش و برهم زندگان نظم و امنیت مردم، می‌تواند در ارتقاء امنیت اجتماعی ذهنی و عینی کمک کند.
- ۳- برخورداری روستاییان از امکانات و زیرساخت‌های یکی از حقوق اساسی همه شهروندان است که فقدان آن می‌تواند به ایجاد حس محرومیت و تبعیض بین نواحی مختلف و کاهش سرمایه اجتماعی و اعتماد بین روستاییان و دولت و به تبع آن کاهش احساس امنیت منجر شود؛ لذا توجه جدی و برنامه‌ریزی منسجم برای ارتقاء عادلانه

شاخص‌های توسعه روستایی می‌تواند یکی از مهم‌ترین راهکارهای برای ارتقاء احساس امنیت در نواحی روستایی باشد.

۴- به اعتقاد صاحب‌نظران باید طراحی کالبدی سکونتگاه به نحوی صورت گیرد که احتمال ارتکاب جرم در آن به کمترین میزان کاهش یابد (کار^۱، ۱۹۹۲؛ ۱۳۸). در این میان افزایش دسترسی و زاویه دید مناسب فضاهای عمومی به خصوص معابر روستا و ایجاد روشنایی مناسب در شب می‌تواند هم امنیت عینی و هم احساس امنیت را تقویت نماید. تهیه و اجرای طرح‌های هادی بعد از انقلاب به منظور ساماندهی کالبدی نواحی روستایی در دستور کار قرار گرفته است و نتایج تحقیق نیز نشان داد در روستاهایی که اجرای طرح هادی کامل‌تر انجام شده است، احساس امنیت بالاتری نیز وجود دارد؛ لذا پیشنهاد می‌شود ضمن تکمیل طرح‌های هادی روستایی، در طراحی فضاهای عمومی، اصول پیشگیری از جرم نیز مورد توجه قرار گیرد.

منابع

- ۱- الیاسی، محمدحسین، (۱۳۸۶)، بررسی رابطه احساس امنیت شهروندان تهرانی و منزلت اجتماعی پلیس، اندیشه انتظامی، سال دوم شماره یک، صص ۱۸-۲.
- ۲- بمانیان، محمدرضا و هادی محمدنژاد، (۱۳۸۸)، امنیت و طراحی شهری، تهران، انتشارات هله.
- ۳- بوزان، باری، (۱۳۸۸)، دولت‌ها، مردم، هراس، تهران، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ۴- پوریان، عزت‌ا...، (۱۳۸۹)، مطبوعات، جرائم اجتماعی و احساس امنیت و آگاهی، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، صص ۱۸۵-۱۶۳.
- ۵- جربانی، حمید، (۱۳۸۹)، بررسی آماری جرایم زنان ایران (با تاکید بر محکومیت به حبس)، مجله حقوقی دادگستری، ال ۷۴، شماره ۷۲، صص ۱۱۷-۹۱.
- ۶- حسونند، احسان، حسونند، اسماعیل، (۱۳۹۰)، بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی جوانان (مطالعه موردی شهرستان سلسله)، فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، شماره چهارم، سال چهارم، صص ۸۰-۵۹.
- ۷- حسینی نثار، مجید و علی قاسمی، (۱۳۹۱)، بررسی احساس امنیت و عوامل مؤثر بر آن در کشور، چهارمین کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت شهری مشهد مقدس، صص ۱۲-۱.
- ۸- دلاور، علی، جهانتاب، محمد، (۱۳۹۰)، تأثیر سرمایه اجتماعی بر احساس امنیت، فصلنامه مطالعات اجتماعی، سال چهارم، شماره ۴، صص ۹۵-۷۳.
- ۹- رجبی پور، محمود، (۱۳۸۴)، درآمدی بر عوامل مؤثر بر احساس امنیت، کنکاشی بر جنبه‌های مختلف، جمعی از نویسندگان، امنیت عمومی و پلیس (مجموعه مقالات)، تهران، دانشگاه علوم انتظامی.
- ۱۰- رفیع پور، فرامرز، (۱۳۷۵)، جامعه، احساس و موسیقی، تهران، شرکت سهامی انتشار، چاپ اول.

- ۱۱- زارع شاه آبادی، اکبر، ترکان، رحمت اله، (۱۳۹۰)، بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان شهر یزد، فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، شماره دوم، سال چهارم، صص ۱۵۶-۱۳۵.
- ۱۲- زندی آبادی، علی، زنگنه، مهدی، (۱۳۹۰)، سنجش احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان شهرهای کوچک و مرزی (مطالعه موردی: شهر خواف)، فصلنامه دانش انتظامی سال سیزدهم شماره اول، صص ۶۵-۴۱.
- ۱۳- ساروخانی، باقر، هاشم نژاد، فاطمه، (۱۳۹۰)، بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی (مؤلفه‌های آن) و احساس امنیت اجتماعی در بین جوانان شهر ساری، فصلنامه جامعه شناسی مطالعات جوانان، سال دوم، شماره دوم، صص ۹۴-۸۱.
- ۱۴- عسگری، علی، (۱۳۹۰)، تحلیل‌های آمار فضایی با Arc Gis، تهران، سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.
- ۱۵- گروسی، سعیده، جلال میرزایی و احسان شاه‌رخی، (۱۳۸۶)، بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت، دانشگاه آزاد اسلامی شهرستان جیرفت، دانش انتظامی، شماره ۳۴، صص ۳۸-۲۵.
- ۱۶- مدیری، آتوسا، (۱۳۸۵)، جرم، خشونت و احساس امنیت در فضاهای عمومی شهر، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۲، صص ۲۸-۱۱.
- ۱۷- موسوی، میرنجف، حسن حکمت‌نیا و حمیدرضا احمدی درینی، (۱۳۸۷)، شهرنشینی و امنیت، بررسی میزان و عوامل مؤثر بر احساس امنیت شهروندان (مطالعه موردی، شهر مراغه)، مجله پیک نور سال هفتم شماره سوم، صص ۵۰-۳۹.
- ۱۸- نبوی، سید عبدالحسین و همکاران، بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی، جامعه شناسی کاربردی، سال بیست و یکم، شماره پیاپی ۴۰، شماره چهارم، صص ۹۶-۷۳.
- ۱۹- نورایی الیاس و محبوب صیدی، (۱۳۸۹)، بررسی جامعه شناختی ارتکاب جرم در بین جوانان شهر ایلام و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن (مورد مطالعه: زندان مرکزی ایلام)، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، صص ۱۲۱-۱۰۵.
- ۲۰- نویدنیا، منیژه، (۱۳۸۶)، نقش پلیس زن در امنیت عمومی، فصلنامه پلیس زن، سال اول، شماره دوم، صص ۷۶-۵۳.
21. Brittney K. Scarborough, Toya Z. Like-Haislip, Kenneth J. Novak, Wayne L. Lucas, Leanne F. Alarid, (2010), **Assessing the relationship between individual characteristics, neighborhood context and fear of crime**, Journal of Criminal Justice 38, pp: 819-826.
22. Carmona, Matthew.; Heath, Tim.; Oc, Taner.; Tiesdell, Steve, (2003), **Public Places, Urban Spaces**, Oxford, Architectural Press.
23. Carr, S, Francis, Rivlin, L.G.; & Stone, A.M, (1992), **Public Space**, Cambridge, University Press.
24. Jo Little, Ruth Panelli, Anna Kraack, (2005), **Women's fear of crime: A rural perspective**, Journal of Rural Studies 21, pp: 151-163.
25. Martin Killias and Christian, (2000), **Different Measures of Vulnerability in their Relation to Different Dimensions of Fear of Crime**, British Journal of criminology, Vole, 40, PP: 437-450.

26. Mirela Paraschiv, (2012), **Urban (in) security and assessment of extreme poverty: resident perception referring to homelessness in Bucharest**, *Procedia Environmental Sciences* 14, pp: 226-236.
27. Nicole E. Rader, Jeralynn S. Cossman, Jeremy R. Porter, (2012), **Fear of crime and vulnerability: Using a national sample of Americans to examine two competing paradigms**, *Journal of Criminal Justice* 40, pp: 134 to 141.
28. Onder Karakus, Edmund F. McGarrell, Oguzhan Basibuyuk, (2010), **Fear of crime among citizens of Turkey**, *Journal of Criminal Justice* 38, pp: 174–184.
29. Rohana Sham, Norhayati Omar, Dia Widyawati Amat, (2012). Hot Spot Urban Crime Area for Woman Travellers, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 68. Pp, 234-248.
30. Scheider, M. C, Rowell, T, & Bezdikian, V, (2003), **The impact of citizen perceptions of community policing on fear of crime: Findings from twelve cities**, *Police Quarterly*, 6,(4) , pp: 363-386.
31. Siti Rasidah Md Sakip, Noraini Johari, Mohd Najib Mohd Salleh, (2012), **The Relationship between Crime Prevention through Environmental Design and Fear of Crime**, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 68, pp: 628-636.
32. Wilson-Doenges, G, (2000), **An Exploration of sense of community and fear of crime in gated communities**, *Environment and Behavior*, vol. 32 no. 5, pp: 597-611.

